

Prof. Dr. Osman SENEMOĞLU
Fransız Dili ve Edebiyatı
Anabilim Dalı

1933 ÜNİVERSİTE REFORMUNDA BATI DİLLERİ
ve
PROF. DR. SÜHEYLA BAYRAV*

Türkiye'nin, yüksek öğretim kurumları aracılığıyla, özellikle insan bilimlerinde çağdaşlığa doğru ilk büyük adımlarını atması, hiç kuşkusuz, Atatürk'ün öncülük ettiği 1933 Üniversite reformuyla gerçekleşmiştir.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, bu atılımın en somut biçimde görüldüğü dalların başında da, bugün *Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim* dalı olarak bilinen, o zamanki adıyla *Romanistik Kürsüsü* gelmektedir.

Avusturyalı betikbilim (filoloji) ve dilbilim uzmanı Leo Spitzer'in (1887-1960) öncülüğünde kurulan bu «kürsü», bir anlamda Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümünün de çekirdeğini oluşturmaktadır.

1933 yılında İstanbul'a gelen Spitzer⁵⁰, daha o dönemlerde, yıllar sonra Harry Levin'in belirttiği gibi: «metin açıklamaları dalında yaşayan en büyük üstat»⁵¹ olarak tanınıyordu.

İstanbul'da üç yıl kaldıktan sonra, 1936'da John Hopkins Üniversitesinden aldığı çağrıya uyarak ABD'ye giden Spitzer, bu kısa süre içinde bile, çalışmalarıyla, arkasında derin bir iz bırakmıştır. Bunlar arasında, günümüzde de, tüm fakültelerdeki öğrencilere yabancı dil öğretimi

* Bu yazının tarihsel bilgi niteliğindeki bölümler, Prof. Dr. Süheyla Bayrav'ın verdiği bilgilerle H. Widmann'ın, *Atatürk Üniversite Reformu*, (Çev. : A. Kazancıgil, S. Bozkurt) adlı yapıtından yararlanılarak derlenmiştir.

⁵⁰ Leo Spitzer'in en ünlü yapıtı: *Stilstudien*; Fransızca çevirisiyle: *Etudes de style*, Paris, Gallimard, 1970, 531 s.

⁵¹ Bkz. H. Widmann, *Atatürk Üniversite Reformu*, (Çev. : A. Kazancıgil, S. Bozkurt), İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Atatürk'ün 100. Doğum Yılı Kutlama yay., Özel Seri 3, 1981, s. 89.

vererek İstanbul Üniversitesi'nde önemli bir gereksinimi karşılayan, Yabancı Diller Okulu'nun kurulması vardır: Spitzer, «İstanbul Üniversitesi Yabancı Diller Okulu'nun kuruluşuna da büyük ölçüde katıldı. Üniversitenin yeni kurulduğu sırada [1933'te], Türk öğrencilerinin lisan bakımından çok iyi bir eğitimden geçmeleri (...) özellikle istenmişti.»⁵²

Horst Widmann'ın belirttiği gibi, «Leo Spitzer ile birlikte birçok asistan ve talebesi de, ona duydukları inançla izinden ayrılmayarak Türkiye'ye geldiler; bu oldukça genç kişileri, Spitzer lektör olarak yabancı diller okuluna yerleştirmeye çalıştı.»⁵³

İstanbul Üniversitesi'nde batı dilleri ve/ya da edebiyatları üstüne betikbilim (filoloji) ağırlıklı ilk öğretim, 1933-1934 öğretim yılında başlar.

Yaygın olarak kısaca Fransız Filolojisi diye bilinen bölümün, 1933-1934'teki ilk ve tek öğrencisi Güzin Dino'dur. Öğretimin ikinci yılındaysa, sonradan aynı bölümün öğretim üyesi olacak ve 1980'li yıllara değin, uzun süre Bölüm başkanlığı görevini yürütecek olan Süheyla Bayrav⁵⁴ da bu kürsüde öğrenci olacak, 1936'da Spitzer'in yerine, on bir yıl ülkemizde kalacak⁵⁵ Erich Auerbach'ın (1892-1957) gelmesiyle, Türkiye için yeni olan bu dala ilgi duyan gençler, daha başlangıçta, büyük bir deneyim ve bilgi birikiminden yararlanma fırsatını bulacaktır.

Süheyla Bayrav'ın asistanlığını yaptığı Auerbach, yazınsal araştırma alanında evrensel bir önem taşıyan *Mimésis* adlı yapıtını da, İstanbul'da, Mayıs 1942 ile Nisan 1945 arasında kaleme alır.⁵⁶ Ayrıca, yine bu dönemde

⁵² *a.g.y.*, s. 91.

⁵³ *a.g.y.*, s. 90.

⁵⁴ Leo Spitzer'le Erich Auerbach'ın ilk öğrencileri arasında, «Fransızca Bölümünden Prof. Dr. Süheyla Bayrav ve Prof. Dr. Nesterin Dirvana, Almanca Bölümünden Prof. Dr. Safinaz Duruman ve İngilizce Bölümünden Prof. Dr. Mina Urgan sayılabilir.» *a.g.y.*, s. 89.

⁵⁵ Auerbach, 1947'de ABD'den aldığı çağrı üzerine önce Pennsylvania State University'ye gitti. 1949'da bir yıl için Princeton'daki "Institute for advanced study"de görev aldı. Daha sonra, Fransız ve Roman Filolojisi profesörü olarak Yale Üniversitesinde çalışmaya başladı. *a.g.y.*, s. 93.

⁵⁶ Erich Auerbach, *Mimésis, La représentation de la réalité dans la littérature occidentale*, (trad. fr.) Paris, Ed. Gallimard, 1968, 559 s. Yapıtın özgün başlığı:

yazdığı ve Süheyla Bayrav'ın türçeştirdiği, *Roman Filolojisine Giriş* başlıklı yapıtı da, Edebiyat Fakültesinin tüm öğrencileri için önemli bir başvuru kaynağı olur.

Bu iki bilim adamının etkisiyle, fransız ve roman dillerinin ağırlıkta olduğu bu alanda İngiliz Dili ve Edebiyatı 1937'de, Germanistik adıyla Alman dili ve edebiyatı da, 1942'de bağımsız birer dal olarak kuruldu.

Edebiyat Fakültesindeki yeni düzenin, batı dillerinde uzman olarak ilk yetiştirdiği öğrencilerden Süheyla Bayrav, tüm yaşamını bu bölümün gelişmesine ve yeni öğrencilerin, fransız dili ve edebiyatı alanında yeni öğretim elemanlarının yetişmesine adanmış bir eğitimci olarak önemli bir işlev üstlenmiştir. Değerli hocamızın, doktora tezinden başlayarak belli başlı yapıtları gözden geçirildiğinde, bunların tükenmeyen bir ışık kaynağı oluşturduğunu kolayca görölür.

Örneğin, *Chanson de Roland, Edebiyat ve Üslup Tahlili* başlıklı doktora tezinde⁵⁸, fransız yazının en önemli destanlarından olan Chanson de Roland'ı ele almış, konuyu **biçimsel** ve **betimsel** açılarından irdeleyerek, bu ünlü destanın yapısını ortaya çıkarmıştır. Çünkü: «stilistik bir tahlil eserin daha doğru bir şekilde anlaşılmasını temin ettiği nispette tarihi araştırmalara da yardım edebilir ve bazı fikirleri tenkit etmek için sağlam bir zemin vazifesi görebilir.»⁵⁹

Süheyla Bayrav, büyük ölçüde Leo Spitzer'in görüşlerinden yola çıkarak gerçekleştirir bu tez çalışmasını. 1945'te yapılan bu incelemenin, ülkemizde yazımsal çözümleme alanında bir çığır açtığı söylenebilir. Tarihsel olaylar, yazarın yaşam öyküsü, vb. sorunlardan ve bilgilerden yola çıkarak bir yapıtı açıklama girişimleri, çoğu kez, yanıltıcı sonuçlar verir. «Harici bir iki teferruattan hareket edip bir eserin özünün izah edilemeyeceğini» kanıtlaması, bu geleneksel ve kısır yaklaşım yerine, doğrudan yapıta yönelmeyi önermesi ve böyle bir uygulamanın ilk örneğini vermesi

Mimesis, Dargestellte Wirklichkeit in der abendländischen Literatur, C. A. Francke AG Verlag, Bern, 1946.

⁵⁷ *Roman Filolojisine Giriş*, (çev. S. Bayrav), İstanbul, İbrahim Horoz Basımevi, 1944, 251 s.

⁵⁸ 5 Temmuz 1945'te kabul edilen bu doktora tezi, Üçler Basımevi'nce (İstanbul, 1947) basılmıştır.

⁵⁹ a.g.y., s. I.

açısından önem taşımaktadır *Chanson de Roland, Edebiyat ve Üslûp Tahlili* başlıklı tez.

*Le symbolisme médiéval*⁶⁰, Süheyla Bayrav'ın Ortaçağ'a özgü simge dizgesini açıkladığı, YÖK yasası öncesindeki Fransız Filolojisi döneminde uygulanan öğretim izlencelerini bütünleyen, özellikle Ortaçağ metinlerinin anlaşılmasında anahtar niteliği taşıyan bir yapıttır.

Süheyla Bayrav 1967'de, *Roman Dillerinin Doğuşu ve Gelişmesi*'ni⁶¹ yayımlar. Latineden türeyen dilleri, tarihsel olaylarla coğrafya verileri ışığında inceleyen Bayrav, karşılaştırmalı dilbilim yöntemlerinden yararlanarak bu dillerin evrimini, ilk metinlerdeki özellikleri örnekendirerek, yalnız bu dalda uzmanlaşacak öğrencilerine değil, «kültür ve tarih sorunlarıyla ilgilenen»lere⁶² de ışık tutar.

Ortaçağ Fransız yazınından dil incelemelerine, betikbilimsel konulardan göstergebilim sorunlarına değin çeşitli alanlarda sınırsız bir bilgi birikimi olan Süheyla Bayrav, «genel dilbilimi bilmeden bugün belli bir dil verimli yöntemle incelenemeyeceğine göre, çağdaş genel dilbilimi toplu biçimde özetleyen»⁶³ bir kitap olarak tanıtır *Yapısal Dilbilimi*'ni. Oysa, bu yapıt da, özellikle 1970'li yıllarda, hem yabancı dil bilmeyen Türk okurları için, hem de filoloji bölümlerindeki öğrenciler için önemli başvuru kaynaklarından biri olmuştur.

*Filolojinin Oluşumu*⁶⁴, Süheyla Bayrav'ın, bu bilim dalının ortaya çıkışıyla tarihsel gelişimini, çeşitli alanlarını, yazınsal metinlerin yanı sıra, «bir nesne olarak kitap»la ilgili tüm konuları da ele aldığı ve geniş bilgi dağarcığını öğrenci ve okurlarıyla paylaştığı önemli bir yapıttır...

1933 üniversite reformu girişimi, aynı dönemde Almanya'da yaşanmaya başlanan bir insanlık dramıyla kesişince, Türkiye'nin önüne, eşine az

⁶⁰ *Le symbolisme médiéval*, İstanbul Matbaası, 1956.

⁶¹ *Roman Dillerinin Doğuşu ve Gelişmesi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yayımları, No. 1273, 1967, 164 s.

⁶² a.g.y., s. 3.

⁶³ *Yapısal Dilbilimi*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi yayımları, No. 1436, 1969, s. VII. [İkinci Baskı, İstanbul, Multilingual yayımları, 1998, 168 s.].

⁶⁴ *Filolojinin Oluşumu*, İ. Ü. Edebiyat Fakültesi yayımları, No. , 19 [İkinci Baskı, İstanbul, Multilingual yayımları, 1998, 200 s.]

rastlanır bir olanak sunulduğunu görüyoruz. Almanya ve Avusturya kökenli bilim adamlarının ülkemize göç etmeleri, yeni üniversite anlayışının yerleşmesini kolaylaştıran, Türk öğretim üyeleriyle öğrencilerini, o yılların tüm olanaksızlıklarına karşın, çağdaş bilimin en ileri uygulamalarıyla buluşturan bir katkı sağlamıştır: Örneğin Fransız dili ve edebiyatına ilişkin konularda, başta Prof. Dr. Süheyla Bayrav olmak üzere birçok değerli bilimadamının yetişmesinde, kısa sürede köklü bir eğitim ve araştırma geleneğinin oluşmasında, her biri alanının önde gelen adları olan Leo Spitzer, Erich Auerbach, Heinz Anstock⁶⁵, Herbert Dieckmann, Hans Marchand, vb gibi bilginlerin yarattığı ortamın işlevi yadsınmaz.

Bu verimli dönemin yetiştirdiği ilk öğrencilerden olan ve bu alana büyük katkılar yapan, (*rastlantılar sonucu, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında ardılı olmak onuruna da eriştiğim*) Prof. Dr. Süheyla Bayrav bugün de, ziyaretine giden eski öğrencileriyle betikbilim, dilbilim, yazın eleştirisi vb. alanlarda en güncel sorunları büyük bir yetkinlikle tartışmayı, onlara yeni ufuklar açacak önerilerde bulunmayı sürdürüyor.

Benliğimizi, kimliğimizi, insanlık bilincimizi bizlere kazandıran Cumhuriyet'in 75. Yıldönümünde, mesleğimizin önderi olan Prof. Dr. Süheyla Bayrav'a gönül borcumu dile getirmeyi bir görev saymaktayım.

⁶⁵ **Heinz Anstock**, Bonn Üniversitesinden uzaklaştırıldıktan sonra İstanbul'a geldi. 1942'de İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Alman Filolojisinin kurucuları arasında yer aldı. Uzun yıllar Alman Lisesi'nin müdürlüğünü yaptı.

Herbert Dieckmann, 1934-1937 yılları arasında İstanbul Üniversitesinde çalıştıktan sonra ABD'ne giderek Saint Louis ve Harvard Üniversitelerinde görev yaptı.

Hans Marchand, 1953 yılına dek kaldığı İstanbul Üniversitesinden sonra Yale Üniversitesine gitti. 1957'de Almanya'ya dönerek Tübingen Üniversitesinde İngiliz filolojisi profesörü olarak çalıştı. [Ayrıntılı bilgi için bkz. Horst Widmann, a.g.y. ss 90-91.]

Summary:

In this paper focuses on the Romanology Department of Istanbul University, Faculty of Letters, founded in 1933 as a result of the University reform, as well as Prof. Suheyla Bayrav's contributions to this discipline as a first Turkish professor in the Department.

İKİNCİ BÖLÜM

.....

.....